

dr hab. prof. AP Mariusz
Z. Jędrzejko

Józefów 12, 97-
216 Czerniewice

mariuszvelke@gmail.com

Instytut Pedagogiki
Akademii Piotrkowskiej

Uwagi wstępne

Przyporządkowanie do
dyscypliny

Józefów, 2025-07-21

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr Wacława Dobrowolskiego

**Analiza więzi społecznych żołnierzy
uczestniczących w pokojowej misji wojskowej
w zróżnicowanym środowisku społeczno-kulturowym
Afganistanu na przykładzie
21. Brygady Strzelców Podhalańskich**

napisanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Eugeniusza Moczuka,
prof. PRz i promotora pomocniczego
gen. bryg. dr. Dariusza Czekaja

Przedmiotem recenzji jest ocena zgodności przedłożonej rozprawy z warunkami określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1571, 1871, 1897, z 2025 r. poz. 619, 620, 621, 622.). Wymogiem formalnym stawianym w art. 187 ustawy jest to, aby rozprawa doktorska prezentowała ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauk (socjologicznych) oraz potwierdzała umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, a ponadto aby przedmiotem rozprawy doktorskiej było oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, a także aby rozprawę doktorską stanowiła praca pisemna.

Niniejszym stwierdzam, że rozprawa mgr Wacława Dobrowolskiego **spełnia wymogi ustawy i może być przedmiotem postępowania recenzenckiego.**

Rozprawa w pełni mieści się w obszarze nauk socjologicznych – tak jej obszar analitycznych jak i zastosowane metody badań spełniają wymogi jakie określone są dla prac socjologicznych.

W obszarze socjologii praca dotyczy kilku subdyscyplin nauk socjologicznych m.in. socjologii grupy dyspozycyjnych (zgodnie z obszarami określonymi dla niej przez Jana Maciejewskiego), socjologii wojska (wykładnia stworzona po raz pierwszy przez Samuela Stouffera, a na gruncie polskim przez Jerzego Wiatra) oraz rozwijanej przez wielu naukowców (zob. Morris Janowitz, Samuel Huntington; G. L. Siebold, *Core Issues and Theory in Military Sociology*, Journal of Political and Military Sociology 2001, Vol 29, nr 1; Adam Kołodziejczyk, Per Bach), socjologii wojny (na polskim gruncie rozważanej po raz pierwszy przez Mieczysława Szerera i

**Metodologiczne
problemy badań –
uwagi wstępne**

Adama Krzyżanowskiego), socjologii bezpieczeństwa (Marian Cieślarczyk, Marek Ciesielski, Eugeniusz Moczuk, Paul D. Williams). Podjęte przez autora rozważania nawiązują także do obszarów którymi zajmują się antropologia bezpieczeństwa oraz szerzej nauki o bezpieczeństwie.

Autor bardzo sprawnie porusza się po obszarze socjologii, posługuje się jej terminami, umie operować naukowym językiem socjologicznym. Poprzedzając recenzję główną mogę stwierdzić, że mamy do czynienia nie tylko z dojrzałą pracą socjologiczną, ale także autorem mocno osadzonym w socjologii jako dyscyplinie nauk.

Zgodnie z zamiarem autora obszarem badań stali się żołnierze 21 Brygady Strzelców Podhalańskich pełniący misję wojskową w Afganistanie. Obszar badań stanowi samodzielna jednostka wojskowa o wieloletniej tradycji i wyraźnej specyfice służby, zaliczana do wysoce mobilnych jednostek wojsk lądowych skierowana przez władze państwowe do pełnienia misji poza granicami kraju. Obszar badań jest na tyle specyficznych, z występowaniem wielu czynników mających silny wpływ na relacje społeczne, że daje podstawy do zrealizowania złożonych badań ilościowych i jakościowych (realizując autorskie badanie nawiązano do kluczowego dorobku badaczy misji stabilizacyjnych, w aspekcie socjologicznym – Roland Paris, Charles Call, Michael Doyle i Nicolas Sambanis, Anety Baranowskiej, Dariusza Cekaja, Bogdana Tworowskiego, czy Virginia Fortna).

Jasnymi są motywy procesu badawczego – chciałbym wskazać że pomimo wielu polskich misji wojskowych poza granicami kraju, zapoczątkowanych już w latach 50. XX wieku powstało tylko kilka prac naukowych, których autorzy analizowaliby wpływ misji i jej specyfikę na specyficzne relacje społeczne, a jednocześnie sami mieliby doświadczenie operacyjne.

Koniecznym jest wskazanie na unikalne środowisko w jakim pełnili służbę żołnierze 21 Brygady, charakteryzujące się nie tylko odmiennością kulturową (w tym religijną), bardzo specyficznymi warunkami atmosferycznymi i terytorialnymi ale także barierami językowymi w kontakcie z miejscową ludnością. Z perspektywy zwykłego, nawet wnikliwego obserwatora konfliktów militarnych na świecie niemożliwym jest uświadomienie sobie rzeczywistego „klimatu” misji. Tym bardziej interesujące jest zarysowane i zrealizowane badanie, które dodatkowo poszerzono o badanie poziomu przygotowania do misji oraz opinii wewnątrzśrodowiskowych (w wojsku – koledzy, przełożeni, rodziny „misjonarzy”).

Określony przez Autora przedmiot badań (s. 291) „*przedmiotem badań empirycznych była próba odpowiedzi [na*

pytanie] jakie motywy kierowały żołnierzami, aby uczestniczyć w pokojowej misji wojskowej poza granicami kraju, w jakim zakresie kształtowanie więzi społecznych żołnierzy na misji może przyczynić się do ich uczestnictwa w życiu społecznym kraju, ugruntowania ich postawy społecznej sprzed misji, czy też całkowitą bądź częściową zmianą tych postaw” jest jasny i spełnia wymagania metodologiczne. Podobnie jako kluczowy cel badań określony przez autora następująco: „Jaki wpływ na kształtowanie więzi społecznych żołnierzy 21 Brygady Strzelców Podhalańskich uczestników pokojowej misji wojskowej miały stosunki społeczne i kulturowe Afganistanu, jak i ekstremalne warunki geograficzno-przyrodnicze w tym kraju?” Z głównego problemu badawczego wyprowadzono dziewięć problemów szczegółowych, w postaci jasno skonstruowanych pytań. Pochodną problemu głównego stała się hipoteza, która moim zdaniem – znając zawodowo Afganistan – oddaje specyfikę misji w tym kraju.

Podkreślenia wymaga, że przyjęty przez Autora model badań terenowych oraz (czego sens szczegółowo dowiedziono w oparciu o dorobek prekursorów tego modelu badawczego Bronisława Malinowskiego, Margaret Mead, Rud Benedict, Elise Parsons, Vivien Palmer, Roberta i Helen Lynd) był realizowany w warunkach realnego konfliktu, co dało mu możliwość prowadzenia procesu badawczego za pomocą wielu technik i narzędzi, w tym analizy badań i obserwacji niestandardyzowanej (uczestniczącej).

Zrealizowane badanie ma walory jakościowo-ilościowe z wykorzystaniem współgrających ze sobą technik i narzędzi badawczych. **Zgromadzony w ten sposób materiał spełnia wymogi stawiane badaniom socjologicznym a poprzez szeroki zakres tych danych daje podstawy do stosowania uogólnień.**

Struktura samego badania na przyjętej grupie badawczej – przed misją, w trakcie misji, po jej zakończeniu, jest jak najbardziej prawidłowa.

Autor w sposób niezwykle szeroki dokonał teoretycznego uzasadnienia zastosowanego warsztatu metodologicznego, w zakresie daleko większym niż wymagają tego dysertacje doktorskie.

Nie budzą uwag przyjęte zmienne (zależne i niezależne) i wskaźniki, co dało możliwość zastosowania wielu korelacji.

Autor sprawnie porusza się w warsztacie metodologicznym (s. 296-299). Badacz zastosował w podjętym procesie technikę sondażu (kwestionariusz ankiety i wywiad) oraz zrealizowano szeroka analizę dokumentów instytucjonalnych i wglądu w dane. Wykorzystano także metodę Scoping Review. Badania z wykorzystaniem ww. technik zrealizowano na terenie kraju.

Ocena merytoryczna

Wielkość grupy badawczej w sondażu diagnostycznym jest duża (zminimalizowała ryzyko błędów) i przy zastosowanym narzędziu daje pełne podstawy do wnioskowania. Pomimo rozbudowanego narzędzia – zwłaszcza na złożoność struktury organizacyjnej jednostki w trakcie misji – analizowanie problemów badawczych na grupie sześciu wywiadów jest ryzykowne (uwagi końcowe) jeśli chcemy odnosić wyniki do całej jednostki wojskowej, zwłaszcza że w tej części badania brali udział żołnierze (wówczas) w stopniach podoficerskich i szeregowych.

Uwagi powyższe nie przekreślają jakości pracy.

Walorem pracy jest jej umiejscowienie w obszarze socjologii wojska i wojny, przypomnijmy misja w Afganistanie obok misji w Iraku są najważniejszymi pełno bojowymi misjami Wojska Polskiego, w warunkach realnego konfliktu, w regionie odmiennym kulturowo.

Autor bardzo dobrze wykorzystał teoretyczny dorobek socjologii wojny w procesie przygotowawczym i realizacyjnym własnego projektu badawczego, w tym nakreślone przez Jerzego Wiatra zagadnienia zjawiska wojny mające wpływ na funkcjonowanie człowieka w specyficznych warunkach i środowisku [J. J. Wiatr, *Socjologia wojska*, Wydawnictwo MON, Warszawa 1982.] Podobnie potrafił trafnie nawiązać do obszarów socjologia bezpieczeństwa, która podejmuje m.in. związane z bezpieczeństwem jednostek, grup społecznych, czy zbiorowości [E. Moczuk, *Socjologiczne aspekty bezpieczeństwa lokalnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2009]. Równie ważnym stało się uwzględnienie dorobku i doświadczeń socjologia grup dyspozycyjnych, w aspekcie realnych działań bojowych poza granicami kraju [J. Maciejewski, *Grupy dyspozycyjne. Analiza socjologiczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2012].

Dysertacja mgr Wacława Dobrowolskiego ta ma charakter wieloaspektowy, a podjęty trud analityczny i badawczy przynosi wymierne rezultaty:

- praca wnosi do socjologii wojska i socjologii wojny wiedzę i o charakterze nowatorskim, co jest nie tylko istotne z punktu widzenia naukowego, ale także i praktycznego (dla przełożonych i organizatorów misji) – uznają to za istotną wartość dodaną;

- praca ma walory badawcze i aplikacyjne, zgromadzony materiał może być istotny w procesie przygotowania żołnierzy w kolejnych misjach (np. otwarcie wykazany przez respondentów motyw ekonomiczny misji).

Struktura rozprawy

Rozprawa ma klasyczną strukturę obejmującą trzy komplementarne części: teoretyczną, metodologiczną i empiryczną, co jest zgodne z tradycyjną zasadą pisania prac naukowych. Część teoretyczna jest bardzo rozbudowana, co można uwzględnić biorąc pod uwagę podjęty problem.

Jak wskazuje Tadeusz Borkowski „w naukach, istnieją trzy poziomy analiz: poziom teorii, poziom empirii (rezultatów badawczych) oraz poziom tego wycinka rzeczywistości lub całej rzeczywistości (w przypadku teorii ogólnych), który jest obiektem badań i analiz. Relacje między tymi poziomami, a więc między teorią a empirią, teorią a rzeczywistością oraz empirią a rzeczywistością, są niezwykle interesujące i każda z nich była i mogłaby być ponownie przedmiotem osobnych analiz”. [T. Borkowski, *Ogólne teorie socjologiczne: pozór prawdy czy prawda pozorów*, [w:] (red.) K. Frysztacki, *Z zagadnień socjologii stosowanej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1996].

Rozprawa została przygotowana zgodnie z tradycyjnymi regułami pisania prac naukowych, nawiązującymi zarówno do dokonań Alexandra von Humboldta [K. Sauerland, *Idea uniwersytetu. Aktualność tradycji Humboldta?*, Przegląd Pedagogiczny 2008, nr 1], jak i dokonań współczesnej nauki, której podstawą jest metoda „Academic Writing” pisania prac naukowych [S. Bailey, *Academic Writing: A Handbook for International Students*, Routledge. Taylor & Francis Group, London-New York 2011]. W warsztacie metodologicznym uwzględniono najważniejsze dokonania i wykładnie badań socjologicznych.

Źródła

Jak podkreśliłem praca jest obszerna - 523 strony tekstu naukowego wraz z bibliografią, a także z załącznikami i aneksem. Podstawę studiów i podjętych badań stanowiły 403 źródła naukowe wydane drukiem, w tym niemal 140 obcojęzycznych (w większości angielskojęzycznych), opracowań naukowych, oraz liczne aktywności prawne, jak i prawie sześćdziesiąt źródeł netograficznych.

Ocena językowa i redakcyjna

Pracę napisano dojrzałym językiem. Autor umie posługiwać się złożonym językiem socjologii, dobrze opanował kluczowe terminy, bardzo sprawnie transformuje ujęcia teoretyczne na język własnych interpretacji.

Pracę przygotowano z dużą starannością techniczną, ortograficzną, stylistyczną, ale wkradło się w nią sporo niedoróbek interpunkcyjną (szczególnie przy tytułach wykresów).

Sam język jest bogaty, a jednocześnie bardzo przyswajalny w odbiorze.

Strona ikonograficzna

Ryciny, wykresy i tabele są przejrzyste, czytelne. Moim zdaniem słabością – być może uzasadnioną wymogami bezpieczeństwa – jest brak zdjęć dokumentujących opisywaną misję.

Ocena poszczególnych części dysertacji

W rozdziale pierwszym: *Teoretyczne aspekty funkcjonowania wojska we współczesnej nauce* (na gruncie socjologii bezpieczeństwa, socjologii wojska, socjologii wojny i socjologii grup dyspozycyjnych) przedstawione zostały teoretyczne aspekty funkcjonowania wojska jako grupy i instytucji społecznej oraz grupy dyspozycyjnej, której podstawowym celem jest wypełnianie zadań obrony państwa oraz koalicyjnych układów gwarantujących istnienie państwa i zapewniające bezpieczeństwo obywateli w obliczu zagrożeń zewnętrznych oraz wykonywanie zadań poza granicami kraju. Autor trafnie i sprawnie nawiązuje tutaj do klasycznych teorii i badaczy pokazując specyfikę funkcjonowania wojska jak i jednostki w jego strukturach. Odnosi się tutaj do klasycznych i kluczowych rozważań Irvinga Goffmana i Roberta Mertona. Podkreślenia wymaga słuszność wskazówek doktoranta, że podczas misji wojskowych, bariery jakie spotykane są w bazach, tworzą mogą generować podwaliny „instytucji totalnej” wg I. Goffmana, czego następstwem mogą być dewiacje (wg R. Mertona).

Interesującą jest dokonana próba wprowadzenia do obiegu analiz socjologicznych socjologię pokojowych misji wojskowych. Jest to zabieg nowatorskie, ale mam wątpliwość czy istnieje potrzeba tworzenia takiej subdyscypliny, zwłaszcza że dorobek jakim w tym zakresie dysponujemy jest ciągle niewielki. Podkreślenia wymaga, że podjęcie takie próby wskazuje na zainteresowanie autora badaną tematyką i zainteresowanie ujęciami teoretycznymi. Z zainteresowaniem przyjmuję zaprezentowaną opracowania konkretnego zakresu analityczny tego zagadnienia oraz wyprowadzenie wniosku, że mogłoby to służyć wyprowadzeniu lepszych wniosków dla praktyki wojskowej np. podejmowania decyzji taktycznych, na miejscu w Afganistanie, a także decyzji strategicznych, na poziomie państwa, co jest pozytywne dla praktyki życia codziennego. Niemniej jednak takie przesłanki nie przemawiają jeszcze za tworzeniem subdyscypliny.

W rozdziale drugim: *Uwarunkowania funkcjonowania żołnierzy – uczestników misji, w zróżnicowanym przyrodniczo, kulturowo i ekonomicznie środowisku na przykładzie Afganistanu*. Przedstawiono wiele uwarunkowań funkcjonowania żołnierzy w ramach misji bojowych poza granicami kraju, z położeniem dużego nacisku na wyjaśnienie specyfiki regionu misji. Autor bardzo trafnie opisuje region, kraj docelowy misji. Gwoli wyjaśnienia należy podkreślić, że żołnierze Wojska Polskiego zostali skierowani do kraju szczególnie doświadczonych skutkami konfliktu w ostatnich

dziesięcioleciach. Afganistan jako kraj tranzytowy, doświadczał podbojów wojowniczych ludów, rozwijał się jako szlak handlowy, co zbudowało bardzo różnorodną mieszaną etniczną ludności, powstającą jako wynik dynamicznych dziejów. Nawet w obrębie religijnym – islamu – o bardzo złożonej strukturze. Losy historyczne oraz położenie, w regionie bardzo trudnym do życia (w naszym europejskim rozumieniu), ciągłe konflikty wewnętrzne i zewnętrzne wynikłe z tych procesów polityczno-historycznych ukształtowały Afgańczyka – wojownika obytego z bronią i broniącego własnej godności, wolności i honoru, rozumianych zgodnie z tradycją i religią. Autor bardzo sprawnie wyjaśnia zawiloci Afganistanu wynikające z położenia, rozległego terenu i struktury społecznej m.in. istotę tamtejszej władzy opartej o trzy filary: a) struktury plemienne - gdzie rola przywódców oraz starszyny plemiennej jest niepodważalna, b) ważne struktury religijne, c) mało znacząca struktura rządowa.

Jasno i właściwie opisano jeden z najważniejszych problemów ekonomicznych nękających od dziesięcioleci Afganistan będących następstwem narkobiznesu. Pieniądze z handlu opiatami zasilają budżet najpierw mudżahedinów, jako podstawowe źródło pokrywania zakupów broni, później kolejnych ekip władzy. Produkcja i handel opiatami przez lata konfliktów tak zdominowały gospodarkę Afganistanu, aż do tego stopnia, że w pewnym okresie tworzyły połowę budżetu państwa, zasilającego walczących rebeliantów oraz stanowiły podstawowy dochód utrzymania dla wielu chłopów i handlarzy oraz skorumpowanych elit politycznych kraju. Jednocześnie narkobiznes utrwał zacofanie ekonomiczne kraju.

W tej części pracy w sposób klarowny opisano także specyfikę misji w regionach odmiennych kulturowo.

Na podkreślenie zasługuje, że opisy z części teoretycznej znajdują szerokie odzwierciedlenie w przygotowanych narzędziach badawczych.

Rozdział trzeci podejmuje *Metodologiczne aspekty badań własnych*, doktorant opisuje zamiar badawczy, metodologię badań własnych, wskazując na przedmiot i cel badań, opisując problemy i hipotezy badawcze, a także charakteryzując zmienne i ich wskaźniki, oraz metody, techniki i narzędzia badawcze. W rozdziale uwzględniono bardzo szeroką podbudowę teoretyczną jako uzasadnienie dla dobranych metod i technik badawczych. Rozdział zawiera ważną uwagę - badania zostały przeprowadzone w dużej perspektywie od zakończenia misji, co jak dowodzi autor był zabiegiem świadomym. Zdaniem autora pozwoliło to respondentom - żołnierzom biorących udział w misji w Afganistanie ugruntować swe poglądy i odczucia, które im towarzyszyły podczas misji oraz

porównać z innymi misjami, w których uczestniczyli. W rozdziale w sposób czytelny zaprezentowano cel i przedmiot, precyzyjne problemy i hipotezy badawcze oraz całą procedurę badawczą, a także charakterystykę badanej populacji.

Rozdział daje jasny pogląd na warsztat autora – opanował on w stopniu bardzo dobrym wiedzę teoretyczną i właściwie przełożył ją na własny zamysł badawczy.

W rozdziale czwartym: *Socjologiczne aspekty udziału żołnierzy w pokojowej misji wojskowej w Afganistanie*, mającym charakter empiryczny doktorant prezentuje wyniki badań ilościowych i jakościowych – dostajemy wnikliwy obraz badanego zagadnienia, w tym dokonuje analizy motywów jakimi kierowali się żołnierze decydując się na wyjazd za granicę na misję wojskową a także identyfikacji celów własnych z celami misji; prezentuje ocenę respondentów ich przygotowania do misji (w gruncie rzeczy jest to ocena ich przełożonych). W kolejnych podrozdziałach opisano poziom aprobaty celów misji wyrażony przez respondentów; dokonano także oceny zaangażowania żołnierzy w procesie przygotowawczym do misji.

W rozdziale piątym, który moim zdaniem ma znaczenie kluczowe, bowiem odnosi się do problemu zaprezentowanego w tytule dysertacji : *Kształtowanie więzi społecznych żołnierzy w bazach wojskowych w warunkach kontaktów międzykulturowych*, dokonano otrzymujemy bardzo dokładny opis badań odnoszących się do relacji pomiędzy żołnierzami w czasie misji w ramach Polskiego Kontyngentu Wojskowego, poprzedzony precyzyjnym opisem jej specyfiki. Z perspektywy badacza problemów codziennego funkcjonowania kadry Wojska Polskiego dostajemy tutaj szeroki zakres ważnego materiału empirycznego, opisującego siłę tych więzi oraz ich kluczowe mocne „kanały”, co moim zdaniem ma ogromne znaczenie informacyjne dla osób funkcyjnych odpowiadających nie tylko za przygotowanie do misji, ale także kształcenie przełożonych poszczególnych szczebli (znamienny jest wyższy poziom identyfikacji z plutonem a nie drużyną, czyli ogniwem podstawowym w strukturze pododdziałów – s. 378). Szkoda, że nie znajdujemy próby interpretacji tych opinii. Otrzymujemy czytelny obraz siły więzi (struktur) społecznych, wzmacniany wypowiedziami eksperckimi, a także mechanizmów adaptacji (także w formacji dewiacyjnych). Wydaje się jednak, że oparcie ich wywiadach eksperckich było z góry skazane na „ograniczenie informacyjne”, ale uzasadnia to brak zgody na szersze podjęcie tego tematu (autor nie otrzymał na to zgody ze strony władz wojskowych, co też jest ważną informacją potwierdzającą izolacjonizm wojska wobec badaczy zewnętrznych).

Bardzo ważnym zasobem informacyjnym tego rozdziału są treści odnoszące się do zagadnień rozłąki z rodziną i postrzegania tego problemu przez żołnierzy w misji, ukazując one złożone psychologiczne aspekty funkcjonowania żołnierza w operacjach bojowych. Dostajemy także informacje dotyczące możliwości kompensacji długotrwałej rozłąki.

Rozdział piąty zawiera również analizę problemu relacji polskich żołnierzy z żołnierzami innych państw oraz lokalną społecznością, w tym takich aspektów jak zaufanie do współpracujących żołnierzy z sił sojuszniczych, lokalnych władz, mieszkańców oraz formacji afgańskich (i ukazane tu dysproporcje) – zastosowane tu różne zmienne dają nam ciekawy obraz tych zagadnień. Poznawcze są tutaj także wypowiedzi eksperckie.

Do części empirycznej autor wprowadził w tym rozdziale zagadnienie różnic kulturowych w społeczeństwie afgańskim, analizując ten problem w aspekcie postrzegania ich przez polskich uczestników misji. To interesujące, poszerzające walory poznawcze pracy, ale nie zawsze do końca związane z wiodącym tematem. Być może jest to związane z jakimś przyszłym zamysłem badawczym doktoranta, gdyż prezentowane wyniki (np. s. 406-408) nie przystają do kluczowej osi badań (nie wiem czy istnieją cechy i zmienne, które dałyby nam uzasadnienie dlaczego żołnierze służący w Rzeszowie i Żurawicy mieliby inaczej postrzegać „klanowe społeczeństwo a Afganistanie” i po co nam taka wiedza). Moim zdaniem – choć metodologicznie nie wnoszę uwag – punkt 5.3 nie łączy się z konwencją całego badania, choć szereg prezentowanych tam informacji jest bardzo ciekawych dla czytelnika.

Rozdział szósty poświęcony jest problematyce *Odbioru społecznego oraz poczucia satysfakcji i zadowolenia z uczestnictwa w pokojowej misji wojskowej w Afganistanie*. Doktorant prezentuje bardzo czytelnie ocenę własną respondentów dotyczącą m.in. ich zaangażowania, jak i ich działań w misji przez środowisko wojskowe (kolegów służbie, przełożonych), własną rodzinę, środowisko cywilne. Sądzić należy, że odbiór tych opinii może mieć znaczenie dla samooceny satysfakcji ze służby wojskowej oraz poziomu emocjonalnego związku ze służbą. W czytelny sposób zaprezentowano także poczucie satysfakcji i zadowolenia z udziału w misji PKW.

Całość części empirycznej jest spójna, czemu sprzyjało podejście warsztatowe – doktorant kierował się zasadą czterech etapów analizy danych, w tym: wstępną edycją danych, klasyfikacją zebranego materiału, interpretacją danych oraz sporządzeniem analizy z badań. Wykorzystał tutaj liczne wskazówki metodyczne z dorobku Amandy Coffey, Holbrook Beverley i Paula Atkinson. [A. Coffey, H. Beverley, P. Atkinson, *Qualitative Data Analysis*.

Na podkreślenie zasługuje, że podjęte zewnętrznie wobec instytucji wojska badanie wymagała od autora ogromnego wysiłku organizacyjnego i biurokratycznego. Wojsko na ogół nie jest skore do udostępniania swojego pola do badań empirycznych, szczególnie takich, w których mogłyby pojawić się wyniki ukazujące występowanie problemów. Doświadczyłem tego w pracy nad habilitacją „Narkotyki i narkomania w Wojsku Polskim”.

Na koniec można stwierdzić, że autor przygotował dojrzałą dysertację spełniającą wymogi doktoratów w naukach społecznych, a jej zawartość ma znaczenie teoretyczne i praktyczne. Jasno sformułowane wnioski mogą być przydatne w działaniach instytucji wojskowych i przełożonych związanych przygotowaniem żołnierzy do misji. W przypadku zaprezentowania wyników szerszemu odbiorcy walor poznawczy i praktyczny pracy znacznie wzrosnie.

Na ważną przynależność rozprawy do nauk socjologicznych oraz jej znaczenie porównawcze wpływają zawarte w niej porównania np. Japonii i Afganistanu z okresu II wojny światowej i pobytu polskich wojsk w Afganistanie (odniesienie się do dokonań Ruth Benedict w książce *The Chrysanthemum and the Sword: Patterns of Japanese Culture*, Sacker & Warburg, London 1947). Do tej pory nie mieliśmy do czynienia na gruncie polskiej socjologii z takim zestawieniem. Podobnie, gdy autor czyni odniesienia się do dokonań Bronisława Malinowskiego, Margaret Mead, Ruth Benedict jako prekursorów badań terenowych, co można potraktować jako analizę kompleksową, z którą trudno spotkać się w studiach dotyczących różnych aspektów funkcjonowania sił zbrojnych. I jest to kolejna wartość dodana do polskiej nauki.

Podsumowując miałem przyjemność zrecenzowania dojrzałej dysertacji dającej bardzo dobre świadectwo autorowi i Promotorom.

**Ocena pracy zgodnie z
wymogami art. 187
ustawy z dnia 20 lipca
2018 r. Prawo o
szkolnictwie wyższym i
nauce**

Recenzowana praca jest nowatorskim przedsięwzięciem badawczym, z możliwością jej dalszego wykorzystania w nauce, jak i w praktyce. Nie bez znaczenia jest także i to, że dysertacja stanowi znaczący wkład w rozwój socjologii wojska i socjologii wojny.

Autor podjął bardzo duży wysiłek intelektualny i organizacyjny aby zrealizować zamysł badawczy. Praca ta ściśle koresponduje z myślą i drogowskazem naukowym Jurgena Habermasa, który podkreślał, iż uzyskanie wiedzy teoretycznej i empirycznej w zakresie danej teorii naukowej, wymaga ciągłego badania problemu, jego struktury, składowych i przeobrażeń, a także

WNIOSEK KOŃCOWY

ciągłego odnoszenia się do „praktyki społecznej”. Badając więc kwestie z zakresu nauki o bezpieczeństwie, należy nie tylko przechodzić od teorii do praktyki, ale także od praktyki do teorii. [J. Habermas, *Teoria i praktyka*, PIW, Warszawa 1983].

Praca spełnia wymogi art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1571, 1871, 1897, z 2025 r. poz. 619, 620, 621, 622.), czyli zgodnie z tym przepisem rozprawa prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną doktoranta w dyscyplinie socjologia, co zostało zaprezentowane w treści recenzji, a także gwarantuje umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, co potwierdza pozytywna recenzja dysertacji, ponadto należy stwierdzić, że przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, które zostało zaprezentowane w postaci pracy doktorskiej, mającej charakter pracy pisemnej, co stanowi podstawę pracy doktorskiej.

Dysertacja jest dowodem na szeroką wiedzę teoretyczną doktoranta w naukach socjologicznych i naukach o bezpieczeństwie, jej kształt daje gwarancję umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, a także jest oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego. Jest to praca dojrzała naukowo, a także merytorycznie spójna, co z dużą satysfakcją stwierdzam.

Chciałbym przy tym zgłosić pracę do wyróżnienia, zarówno z uwagi na merytoryczną zawartość dysertacji, jak i trud jej przygotowania.

Uwagi i spostrzeżenia. Pytania do Autora:

Praca jest bardzo rozbudowana (523 strony) – na osłabienie jej syntetyczności wpływają liczne bardzo rozbudowane cytowania z literatury tematu, w wyniku czego część opisowa przeważa nad częścią badawczą. Rozumiem, że Autor chciał zaprezentować znajomość literatury tematu i podbudowy obranej ścieżki badawczej. Niepotrzebnie, gdyż badaczom tej problematyki musi być ona znana.

Autor podjął się wykazania (s. 447), co sam podkreśla „jakim zakresie kształtowanie więzi społecznych żołnierzy na misji poza granicami państwa może przyczynić się do ich uczestnictwa w życiu społecznym kraju”. To interesujący zamiar i zależność, ale w prezentowanym badaniu oraz jego omówieniu nie znajduję analizy tego zagadnienia – *proszę o odniesienie się to pytania w trakcie obrony*.

Wywiady eksperckie zostały zrealizowane z żołnierzami zajmującymi w misji stanowiska podoficerskie i szeregowych (charakterystyka na s. 312) – *proszę o odpowiedź na pytanie dlaczego nie podjęto ich z oficerami*. Czy w związku z tym w podsumowaniu nie powinien ten fakt być wyraźnie zaznaczony, bowiem nie znamy

opinii kluczowego w procesie wyższego dowodzenia korpusu oficerskiego.

Proszę autora o wyjaśnienie celowości obszaru badawczego analizowanego w pkt 5.3 dysertacji.

Podsumowując, rozprawa doktorska mgr inż. Wacława Dobrowolskiego, „Analiza więzi społecznych żołnierzy uczestniczących w misji wojskowej w zróżnicowanym środowisku społeczno-kulturowym Afganistanu na przykładzie 21 Brygady Strzelców Podhalańskich”, spełnia wymogi pracy doktorskiej, dlatego wnioskuję o dopuszczenie jej do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora.

Mariusz Jędrzejko

